

Tytuł: Ocalenie z Holocaustu: Drogi Życia Maszy Feinstein i rabina Dawida Lifszycyca

Autorzy: Arūnė Vaičiūnaitė Levuskinienė (LT), Jakub Niewiński (PL)

Doradca ds. pedagogicznych: Renata Ozorlic Dominic

Doradca ds. historycznych: Philippe Boukara

Czas trwania: 2 lekcje szkolne (90 minut)

Wskazania dotyczące wieku i miejsce w programie nauczania (Grupa docelowa):

Kraj	Litwa	Polska
Grupa docelowa/wskazania dotyczące wieku	15-17	14-18
Miejsce w programie nauczania	II- IV (10- 12) Historia, język angielski, etyka, upamiętnienie 23 września (Dzień Pamięci Ofiar Ludobójstwa Żydów na Litwie) 27 stycznia (Dzień Pamięci o Ofiarach Holocaustu)	8 klasa szkoły podstawowej: etyka, historia, lekcja wychowawcza w klasie, język angielski 1 - 4 klasa szkoły średniej: etyka, historia i współczesność, lekcja wychowawcza w klasie Upamiętnienie 27 stycznia (Dzień Pamięci o Ofiarach Holocaustu) lub/i 19 kwietnia - rocznicy powstania w getcie warszawskim

Cele dydaktyczne: (Co zamierzamy osiągnąć poprzez to działanie edukacyjne?)

Korzystając z różnych źródeł historycznych i modeli uczenia się we współpracy, uczniowie zdobędą nową wiedzę i głębsze zrozumienie życia Żydów na terenach Litwy i Polski podczas i po II wojnie światowej. Poznając życie i losy dwojga ocalałych z Holocaustu, Maszy Feinstein i Dawida Lifszycyca, uświadomią sobie, jak trudno jest podejmować decyzje w krytycznych i niebezpiecznych okolicznościach, mając niewiele czasu do namysłu. Dowiedzą się także o odważnych czynach osób, które narażały własne życie, aby ratować życie drugiego człowieka lub najcenniejsze dziedzictwo i tożsamość swojego narodu.

Rezultaty uczenia się (Co uczący się będą wiedzieli i potrafili zrobić po wzięciu udziału w tym działaniu edukacyjnym)?

Uczniowie będą potrafili:

- zdefiniować pojęcia: antysemityzm, getto, Holocaust;
- wyjaśnić, jakie czynniki doprowadziły do prześladowania, deportacji i zabijania Żydów
- dostrzegać, jak wydarzenia z przeszłości wpływają na tożsamość jednostki, jej przyszłość i teraźniejszość;

- rozwijać empatię wobec innych;
- rozumieć potrzebę akceptacji różnorodności innych ludzi i ich różnych tożsamości.

Uzasadnienie:

- **wyjaśnienie wyboru tematu:**

Studium Życia i losów dwojga ocalałych z Holocaustu, Maszy Feinstein i Dawida Lifszycy, jest istotne zarówno dla Litwy, jak i Polski, dla nauczycieli i uczniów, a także dla ogółu społeczeństwa. Ich drogi życiowe świadczą o cierpieniu i terrorze, jakiego doznawali Żydzi w wyniku antysemickiej ideologii nazistów i ich dążenia do wymordowania wszystkich Żydów w Europie, zniszczenia ich społeczności oraz wykorzenia ich obyczajów i dziedzictwa kulturowego. Poszczególne świadectwa zostały wybrane w celu umożliwienia uczniom zastanowienia się nad wydarzeniami historycznymi przez pryzmat wglądu w życie jednostki oraz nad konsekwencjami, jakie te wydarzenia historyczne mają dla jednostek, społeczności i narodów, a także nad życiem po Holokauście.

- **wymagana wcześniejsza wiedza uczniów:**

Przed przeprowadzeniem tego działania edukacyjnego z uczniami zaleca się przestudiowanie w klasie głównych cech nazistowskich Niemiec oraz głównych wydarzeń historycznych II wojny światowej w kontekście europejskim.

Główne pytanie: Jak prześladowania Żydów podczas II wojny światowej kształtowały życie i losy jednostek?

Lekcja 1 (45 min)

Uwaga dla nauczyciela: Zadanie edukacyjne rozpoczyna się od przeczytania trzech krótkich akapitów, które nadają szerszy kontekst historyczny i społeczny historiom Życia osób ocalałych z Holocaustu, Maszy Feinstein i Dawida Lifszycy.

Wprowadzenie - kontekst historyczny i społeczny (15 min)

W roku 1933 Hitler i partia nazistowska przejęli władzę polityczną w Niemczech. Hitler widział w Żydach źródło zła: choroby, niesprawiedliwości społecznej, upadku kultury, kapitalizmu, a zwłaszcza komunizmu. Antysemityzm, nienawiść do Żydów, stanęła się dominującą ideologią III Rzeszy. Wkrótce wprowadzono ustawy skierowane przeciwko Żydom: Żydzi byli oznaczani gwiazdą Dawida, oddzielani od nie-Żydów, wykluczani z zawodów i studiów. Przedsiębiorstwa i nieruchomości należące do Żydów zostały przejęte przez państwo. Dzieciom żydowskim zabroniono wstępu do szkół, a wszystkich Żydów poddano publicznemu upokorzeniu i przemocy.

Wraz z rozpoczęciem II wojny światowej, we wrześniu 1939 roku, kiedy to Niemcy najechały na Polskę, a następnie na inne kraje europejskie, rozpoczęły się prześladowania Żydów na terenach znajdujących się pod okupacją niemiecką. Najpierw wysiedlano ich z ich siedzib i deportowano do gett - zamkniętych i strzeżonych dzielnic, w których Niemcy izolowali Żydów od reszty ludności. W szczytowym momencie, w 1941 roku, w największym w Europie getcie warszawskim przebywało ponad 400 000 Żydów, którzy cierpieli z powodu wyjątkowo trudnych warunków życia. Wielu z nich zmarło z powodu chorób i głodu.

Hitlerowcy wkroczyli na Litwę w czerwcu 1941 roku. Wkrótce po tym Żydzi zostali wysłani do gett, ale tylko 3 getta (Wilno, Kowno i Szawle) funkcjonowały przez 2-3 lata, ponieważ małe getta były likwidowane w ciągu tygodni lub kilku miesięcy. Litewscy Żydzi z małych miasteczek ginęli w wyniku rozstrzeliwań od lipca do grudnia 1941 roku. Getto w Wilnie zostało utworzone 6 września 1941 roku i osadzono w nim około 40 tysięcy Żydów.

Pytania dla uczniów:

1. Jak hitlerowcy traktowali Żydów i dlaczego?
2. Dlaczego Żydzi byli deportowani do gett?
3. Jak wyglądało życie w gettach?

Zadanie 1: Praca uczniów w grupach (25 minut)

Dwie historie życia - Maszy Feinstein i Dawida Lifszycy

Uwaga dla nauczyciela: Zorganizować uczniów do pracy w małych grupach - liczba osób w grupie zależy od liczby uczniów w klasie lub obecnych na lekcji. Najlepiej, aby każda mała grupa liczyła do 6 uczniów. To znaczy, że dwie-trzy grupy będą pracować nad historią Maszy Feinstein i dwie-trzy nad historią Dawida Lifszycy, w zależności od wielkości klasy. Do stworzenia zespołów wykorzystamy dwa zdjęcia Maszy (po 6 sztuk) i dwa zdjęcia Dawida (również po 6 sztuk). Osoby, które losowo wybiorą (lub znajdą w swoich folderach) poszczególne zdjęcia Maszy lub Dawida, utworzą małe grupy. Dzięki tej czynności rozpoczniemy pracę ze zdjęciami - personalizując opowieść.

W **Załączniku 1** znajdują się 4 zdjęcia do wykorzystania przy tworzeniu grupy, należy rozdać uczniom zdjęcia bez wyjaśnienia kto lub co znajduje się na zdjęciu. W **Załącznikach 2 i 3** znajdują się zdjęcia towarzyszące tekstowi 1 i tekstowi 2.

Zadaniem uczniów jest **utworzenie osi czasu kluczowych wydarzeń**, w formacie cyfrowym (np. Sutori) lub plakatowym, które następnie zostaną rozwieszane w klasie, aby wszyscy mogli je zobaczyć (i przejrzeć w lekcji 2).

Pytania dla uczniów:

1. Przeczytać historię życia Maszy/Dawida i uzgodnić w grupie, jakie są kluczowe 5 wydarzeń w ich życiu, zgodnie z ich historią.
2. Kto lub co było kluczowe dla ich uchronienia się przed śmiercią?
3. Jak wojna wpłynęła na indywidualne życie Maszy/Dawida?
4. Jak opisałbyś tożsamość Maszy/Dawida?
5. Jaką wartość mają dla Ciebie losy Maszy/Dawida?

Tekst 1: Historia Życia Maszy Feinstein

Życie przed wojną

Masza Feinstein urodziła się 26 grudnia 1939 roku w Wilnie w rodzinie prawników, jako pierwsze i jedyne dziecko Jakuba Abramowicza Fajnsztejna i Chany Nasielewny Feinstein z domu Zusmanowicz. Jej ojciec urodził się w Wilnie 27 lutego 1908 roku. Tytuł prawnika uzyskał na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Mieszkali w ekskluzywnej dzielnicy zamożnych Żydów przy ulicy Zawalnej 15. Ten budynek mieszkalny stoi tam do dziś. Mieszkali tam również jej dziadkowie - Abram Feinstein Danielewicz i Ida Feinstein Szepsielew. Mieli biuro, które oferowało usługę składania wniosków i tłumaczenia. Jako jej nianię zatrudniono Polkę, Stanisławę Butkiewicz.

Nowa tożsamość

W czerwcu 1941 r. rodzina trafiła do wileńskiego getta. Jej matka, zmuszona do pracy poza terenem getta i przewidująca śmierć, zabrała ją w umówione miejsce i przekazała niani. Było to w październiku 1941 roku. Niania nadała Maszy swoje nazwisko i nieznacznie zmieniła datę jej urodzenia. Od tego momentu Masza stała się Marysią Butkiewicz urodzoną 12 maja 1939 roku w Wilnie. Po pobycie w getcie była bardzo chora. Jej niania włożyła wiele wysiłku, by postawić ją na nogi. Dużo się ukrywali i uciekali, najpierw u brata niani w Wilnie, później u kuzyna w Niemenczynie pod Wilnem, gdzie przebywali do końca wojny. Jej rodzina zginęła w Ponarach pod Wilnem.

Po wojnie

Po wojnie, w 1946 roku, wyruszyła z nianią do Polski w bydłącym wagonie z krowami, koźmi, kurami i psami. W każdym wagonie było po kilka rodzin. Było bardzo tłoczno i bardzo gorąco. Dostała silnego krwotoku z nosa. Wszyscy wokół niej pomagali, żeby to ustało. Zostały one skierowane do Węgorzewa w województwie olsztyńskim. Miasto było całkowicie zniszczone. Jedyne domy, które ocalały, znajdowały się na przedmieściach, a oni wprowadzili się do jednego z nich. Maria nigdy nie wróciła do swojego żydowskiego nazwiska Masza i rodzinnego nazwiska Fajnsztajn. Niania ochrzciła ją i wychowała w wierze katolickiej. Maria rozpoczęła naukę w szkole w 1947 roku i była najmniejszym dzieckiem w swojej klasie. Ale była tak dobrą uczennicą, że po klasie pierwszej postanowiono, że przeskoczy do klasy trzeciej. Nauka była dla niej przyjemnością, w szkole radziła sobie nadzwyczaj dobrze. W 1957 r. zdała egzamin dojrzałości („maturę”) i od razu rozpoczęła pracę w księgowości, która była jej zajęciem przez całe życie. Za pierwszą pensję kupiła niani kolorową tkaninę na sukienkę, opłaciła krawcową, a resztę odłożyła na wspólny, współdzielony fundusz „na życie”.

Własna rodzina

W 1957 roku, mając 19 lat, wzięła ślub w kościele katolickim i wyjechała z nianią do Żagania, gdzie mieszkał jej mąż. Ma troje dzieci i czworo wnucząt. Niania pomagała wychowywać wszystkie dzieci. W 1981 roku przenieśli się do Zielonej Góry. Została z nią do końca swoich dni, czyli do 1990 roku. Po jej śmierci, w 1992 roku została odznaczona medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”. W lipcu 2003 roku zmarł mąż.

Źródło: <https://zapispamieci.pl/en/maria-kowalska/>

Tekst 2: Historia życia Dawida Lifszyc

Historia godna scenariusza filmowego o mądrości, życiu, odwadze, tragedii, przetrwaniu i byciu przykładem dla innych

Życie przed wojną

Dawid Lifszyc urodził się w Mińsku w 1906 roku jako syn Jakowa i Iteł Lifszyc. Miał cztery siostry, z których trzy wyemigrowały przed wojną do Palestyny, oraz trzech braci, z których dwóch wyjechało do Rosji.

Już w bardzo młodym wieku został uznany za „illui”, cudowne dziecko w dziedzinie studiów judaistycznych. W wieku 12 lat współredagował tom komentarzy do Biblii. Jego Żona, Cipa Joselewitz urodziła się w 1906 roku w Żoślach na Litwie. Kiedy Reb Dawid miał 24 lata, lew miasta Suwałki, Rav Yosef Yoselowitz, poprosił Rav Eliezer Yehuda Finkel o pomoc w znalezieniu shidduch (żydowskie małżeństwo aranżowane) dla jego jedynej córki, Tzipporah Chavy. W tamtych czasach praktycznie rzadko zdarzało się, aby młody człowiek w wieku 24 lat żenił się, zwłaszcza w Jesziwie Mirrera, ale Rosh Yeshiva uważał, że Reb Dawid byłby odpowiednią partią dla córki Rova Suwałk i nie wahał się zaproponować tego shidduch. Pobrali się w miesiącu Cheszwan roku 5693 (1933 wg kalendarza gregoriańskiego), na weselu, w którym uczestniczyło wielu najznamienitszych rabinów ówczesnej Polski. Zaledwie dwa lata po ślubie Reb Dawida zmarł jego teść, a Reb Dawid zastąpił go na stanowisku rova Suwałk. Oficjalną nominację Reb Dawida na to stanowisko zatwierdził nie kto inny jak niekwestionowany przywódca ówczesnych Żydów litewskich, Rav Chaim Ozer Grodziński. Został też rovem Wilna, gdy dwa lata po ślubie zmarł teść Grodzińskiego i gmina wileńska poprosiła go o zajęcie jego miejsca. W ten sposób w wieku 22 lat został naczelnym Rovem Wilna. Od razu został zaakceptowany przez wszystkich starszych rabinów. Kiedy ludzie komentowali: „Ale on jest taki młody jak na tak zaszczytne stanowisko”, Grodziński żartobliwie odpowiadał: „Nie martwcie się, to tylko chwilowa wada. Z czasem mi przejdzie”. Dawid pełnił funkcję rabina miasta Suwałki w latach 1935-1939, a na początku II wojny światowej miał z Cipą dwie córki: siedmioletnią niemowlę Avivit Rashel i pięcioletnią dziewczynkę Shulamit.

Przeżycie w latach 1939-1940

Kiedy w 1939 roku Niemcy wkroczyli do Suwałk, Reb Dawid został wezwany do siedziby Gestapo. Przybywając tam z delegacją gminnych notabli, zdobył się na kilka słów przypominających o dobrych stosunkach, jakie panowały między niemieckimi żołnierzami a suwalskimi Żydami w czasie I wojny światowej. W odpowiedzi na to otrzymał od komendanta gestapo policzek w swoje szlachetne oblicze, co otworzyło mu oczy na naturę tego, z czym przyszło im się teraz zmierzyć. W roku 1939 gestapowcy nakazali rabinowi Lifszycowi zaprzestanie uboju koszernego oraz zamknięcie synagog i szkół. Rabin Lifszyc i inni przywódcy gminni ukryli miejskie zwoje Tory w obawie przed możliwą konfiskatą. W listopadzie 1939 roku Niemcy nakazali wszystkim Żydom opuścić miasto. Reb Dawid niestrudzenie pomagał swoim mieszkańcom w ucieczce przez polską granicę na Litwę, wykorzystując w tym celu pomoc Żydów z Lity (Litwa), którzy zapewnili tam bezpieczne schronienie około 3 tysiącom mieszkańców Suwałk. Wielu uciekło, zwłaszcza do Kalwarii, pobliskiego litewskiego miasteczka; reszta została później deportowana.

W listopadzie 1939 roku rabin Lifszyc, który czuł się zobowiązany do pozostania na miejscu, wysłał na furmance swoją żonę, teściową i córki. Podczas potajemnego przekraczania granicy dziecko zaczęło płakać, a strażnicy graniczni otworzyli ogień. W wyniku ostrzału tragicznie zginęła pięcioletnia córeczka Reb Dawida, a jego żona i teściowa zostały schwytane przez litewską policję i zawrócone do Niemców. Starsza córka Reb Dawida została oddzielona od matki i babki i w jakiś sposób trafiła do

Kalwarii, litewskiego miasta, w którym mieszkało 1000 Żydów. Cipa wróciła do Suwałk, aby pochować dziecko, a po kilku dniach wróciła również jej matka.

Próba ocalenia siebie, innych i wartości

Po udanej ucieczce do Kalwarii Dawid pomógł uratować pozostałych w Suwałkach Żydów i przewieźć do Kalwarii sześćdziesiąt zwojów Tory. Z Kalwarii rodzina Lifszyców trafiła do Słobódki, na obrzeżach Kowna. Po zajęciu Litwy przez Sowieców zaczęli szukać możliwości opuszczenia kraju. Dawid uzyskał z konsulatu holenderskiego wizę na Curacao z datą 27 lipca 1940 roku. Otrzymał też wizę amerykańską, ponieważ znalazł się na liście zasłużonych rabinów złożonej w Departamencie Stanu. Ponadto otrzymał pozwolenie na imigrację do Palestyny. Po uzyskaniu sowieckich wiz wyjazdowych Lifszycowie zakupili 5 lutego 1941 roku bilety do Władywostoku. Wyruszyli z Moskwy, gdzie w marcu 1941 r. otrzymali japońskie wizy tranzytowe oraz przedłużenie wizy palestyńskiej z Konsulatu Brytyjskiego w Moskwie z 21 marca 1941 r. Chociaż starali się o uzyskanie niezbędnych wiz dla matki Cipy, aby mogła opuścić Kowno i dołączyć do nich, nie udało im się. Została ona zastrzelona w trakcie egzekucji niedaleko Kowna w październiku 1941 roku. Rodzina odbyła podróż przez Rosję, a 15 maja 1941 roku wyruszyła w podróż z Kobe do San Francisco na pokładzie statku Tatuta Maru. Później mieli jeszcze dwie córki, Chaję i Sarę Iteł, które urodziły się w Stanach Zjednoczonych. Rodzice Dawida, Jakow i Iteł Lifszyc, jego siostra Miriam i brat Abraham wraz z żoną Leną i dwójką dzieci zostali później deportowani z getta w Grodnie i zamordowani w Treblince (1943). Większość rodziny Cipy również zginęła w czasie Holokaustu.

Źródła: [Rav Dovid- bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rabbi Lifszyc \(left\) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum \(ushmm.org\)](#); [Ated Bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rav For Life, Rebbi Forever – Mishpacha Magazine](#)

Słownictwo

Reb: w tym kontekście po prostu Sir Rov: główny rabin w mieście Rav: rabin

Schidduch: znalezienie narzeczonej dla pana młodego Jesziwa: wyższa szkoła studiów religijnych Rosz

Jesziwa: szef jesziwy Rabbonim: rabini

Sholom: Wymowa Szalom w jidysz, po hebrajsku „pokój” Machlokes: kontrowersje

Suwalk: nazwa w języku jidysz miasta Suwałki

Podsumowanie lekcji 1 (5 minut)

Uwaga dla nauczyciela: Oś czasu głównych wydarzeń z życia Maszy Feinstein i Dawida Lifszycy, wraz z odpowiedziami na pytania z zadania 1, w formie plakatów wykonanych przez 4 grupy uczniów są rozwieszane w klasie, aby wszyscy mogli je zobaczyć (i przejrzeć na lekcji 2). Uczniowie mają 5 minut na przejście się po klasie i zobaczenie, co zrobiły inne grupy. Alternatywnie, jeśli lekcja jest przeprowadzana online, na potrzeby lekcji 2 dostępne są oś czasu wydarzeń i odpowiedzi uczniów w formacie cyfrowym.

Lekcja 2 (45 minut)

Uwaga dla nauczyciela: Uczniowie nadal pracują w swoich początkowych małych grupach. Rozdajemy im materiały dodatkowe, w zależności od osoby, nad którą zdecydowali się pracować. Otrzymają oni dwa fragmenty powojennej historii Dawida i Maszy oraz aktualne zdjęcia. Wykorzystać **zdjęcia**, które znajdują się w **załączniku 4** odnośnie Maszy i w **załączniku 5** odnośnie Dawida.

Zadanie 2: Praca uczniów w grupach (15 minut)

Pytania dla uczniów:

1. Jak wyglądało życie Dawida i Maszy po wojnie?
2. Jaka część tekstu zrobiła na Tobie największe wrażenie i dlaczego? Która część zdjęcia jest według Ciebie najważniejsza i dlaczego?
3. Kto był dla nich kimś ważnym?
4. Jakie przesłanie zawierają historie Maszy i Dawida?

Tekst 3 Masza Feinstein: Po sześćdziesięciu pięciu latach i dziś [część dotycząca świadectw i zdjęć]

Część I

To, co wydarzyło się w 2006 roku, można uznać za przypadek, rękę Opatrzności lub po prostu za cud. W czerwcu 2006 roku zapisałem się na wyjazd do Izraela, który miał odbywać się od 27 października do 7 listopada 2006 roku. W nocy przed wyjazdem odebrałem telefon.

Młoda osoba imieniem Marianna Hoszowska z Warszawy zapytała: „Czy rozmawiam z Marią Kowalską?”

„Tak, rozmawia pani”

„Czy Pani to Masza Fajnsztejn?” „Tak”

„Czy szukała Pani członków swojej rodziny w Internecie?”

„Nie, bo cała moja rodzina była w getcie i zginęła w Ponarach pod Wilnem. Szukam tylko osób, które znały moich rodziców i mogłyby mi coś o nich powiedzieć.”

„Więc nie chce Pani poszukiwać swojej rodziny?” Młoda osoba brzmiała na nieco zawiedzioną.

„Ale nie mam kogo szukać, bo wszyscy zginęli.” „No cóż, mogę powiedzieć, że ma Pani ciotkę. Mieszka w Hajfie”.

Oniemiałam. Porównaliśmy wszystkie dane, dochodząc do wniosku, że Dina Fajnsztejn Szulowicz to moja ciotka. Złożyła dokumenty w Instytucie Yad Vashem, opisując kiedy i jak zginęli członkowie naszej rodziny.

„Czy planuje Pani w najbliższym czasie odwiedzić Warszawę?”, zapytała Marianna Hoszowska. „Dlaczego Pani pyta? Jutro będę w Warszawie, bo wybieram się na wycieczkę do Izraela!”

„Świetnie, spotkajmy się na Dworcu Centralnym. Będę miała więcej informacji o Pani ciotce.”

Następnego dnia spotkałyśmy się w Warszawie. Okazało się, że ciotka zmarła, ale miała córkę. W tym momencie nic o niej nie wiedzieliśmy. Podałam Mariannie adres strony internetowej mojego syna w Polsce.

Część II

Jestem w trakcie mojej wycieczki. Podróżujemy po miastach w Izraelu. Kolega pożyczył mi swój telefon komórkowy, na który dostaję smsy, że córka i wnuk mojej ciotki się odnaleźli. Jest informatykiem i chce nawiązać kontakt z moją rodziną w Polsce. Nazywa się Ohad Izrael. Jesteśmy nad Morzem Martwym. Jest bardzo późny wieczór. Odebrałam telefon od kobiety z Izraela, która łączy rodziny. Mówi po angielsku. Mój kolega tłumaczy, że znaleźli mojego wujka, który mieszka pod Tel Awiwem, i moją ciotkę, która mieszka w Hajfie, i oboje chcą ze mną w tej chwili rozmawiać. Oczywiście mówią po polsku.

Dzwoni mój wujek.

„Czy to Maria Kowalska?” „Tak, przy telefonie.” „Czy Pani to Masza Fajnsztejn?” „Tak”

„Witaj, kochana Maszeńko, tu Daniel Fajnsztejn.”

Łzy polały się po obu końcach słuchawki. Nie pamiętam, o czym rozmawialiśmy. Wujek chciał mi jednym zdaniem opowiedzieć, co wydarzyło się w ciągu sześćdziesięciu pięciu lat, podczas gdy ja zadawałam mu pytania o to, co działo się przez te sześćdziesiąt pięć lat, kiedy byliśmy rozdzieleni. Ostatni raz wujek widział mnie w getcie i wtedy miałam 2 lata. Następnego dnia przyjechał nad Morze Martwe. W hotelu powiedziano mu, że wyszłam na plażę i wrócę wieczorem. Wujek nie czekał tylko zaczął schodzić na brzeg i szukał wycieczki z Polski. „Masza Kowalska, jesteś tu?”, pytał. Znalazł nas. Przyjechał z córką. Kiedy się przywitaliśmy, byłam jak zamroczona. Łzy spływały mi po twarzy, ale były to łzy radości. Rozmawialiśmy do samego wieczora. Za dwa dni wracałam do domu.

Dzień przed moim wyjazdem wujek zorganizował zjazd rodzinny w hotelu w Tel Awiwie. Uczestniczyła w nim moja ciocia Lea, jej córka, mój wujek z synem i córkami, zięciowie, wnuk cioci Diny (który łączył te wszystkie elementy w całym Izraelu) z żoną i dzieckiem - w sumie około trzydziestu osób. W jednej chwili stałam się osobą z bardzo dużą rodziną. Po wojnie, przez całe życie, nie miałam nikogo z rodziny. Nie używałam słów: mama, papa, wujek, ciocia. A teraz miałam rodzinę. Odzyskałam wspaniałą, dużą rodzinę. Moja radość była niewyobrażalna... Wszyscy uczestnicy wyjazdu wspierali mnie i byli przy mnie.

Wróciłam do domu. Ciocia i wujek zadzwonili do mnie i zaprosili do siebie. Mamy sześćdziesiąt pięć lat do nadrobienia.

Uwaga: Rozmówca zauważyła, że na półce w jej domu stoją dwa bardzo ważne przedmioty: krzyż i menora. Jej wnuczki powróciły do żydowskiego nazwiska Fainstein. Prawnuczka ma na imię Hannah jak matka Maszy, a wnuk Daniel odziedziczył imię po swoim wuju.

Na podstawie: <https://zapispamieci.pl/en/maria-kowalska/>

Formy organizacyjne pracy: Offline i/lub online, praca grupowa i indywidualna, ćwiczenia w małych grupach/pokojach.

Krąg refleksji: Ćwiczenie to pełni podwójną funkcję - ma na celu podsumowanie zajęć oraz wzmocnienie narzędzia parafrazy, które ułatwia dobrą komunikację. W Kręgu refleksji zostanie postawione zasadnicze pytanie: **Jak prześladowania Żydów podczas II wojny światowej kształtowały życie i losy jednostek?** Przed podzieleniem się własnymi pomysłami każda osoba w kręgu podsumowuje to, co powiedziała osoba, która wypowiadała się wcześniej. Osoba, której słowa są parafrazowane, może wyjaśnić lub powtórzyć fragmenty, które jej zdaniem nie zostały do końca zrozumiane. Dodatkowym elementem tego ćwiczenia jest wzmocnienie potrzeby każdej osoby do bycia wysłuchanym.

Podsumowanie i ocena (10 minut)

Uwaga dla nauczyciela: Dialogi dynamiczne/podczas chodzenia: (lekcje/warsztaty w trybie offline). Uformować krąg. Uczniowie teraz stoją. Powiedzieć uczniom, że teraz będziecie zbierać informacje zwrotne na temat tego, co wspólnie zrobiliście. Zapytać grupę o ich końcowe przemyślenia i refleksje. Co czują teraz, gdy te lekcje/warsztaty zbliżają się do końca? Nie należy pytać, czego uczestnicy się dzisiaj nauczyli. Każdy może rozpocząć dyskusję, robiąc krok do przodu (tym samym wyłamując się z kręgu) i dzieląc się swoją opinią/tezą w odpowiedzi na pytanie zadane przez moderatora. Inne osoby pokazują, że zgadzają się z tym stwierdzeniem, przesuwając się bliżej mówiącego lub że się nie zgadzają, oddalając się.

Pytania dla uczniów:

1. Czego uczy nas historia?
2. Jak przeszłość wpływa na nas dzisiaj?
3. Ile tożsamości możemy posiadać?
4. Jaka jest wartość życzliwości w czasach wojny?

Załącznik 1: Zdjęcia do zadania 1 - tworzenie grupy (dwa zdjęcia Maszy i dwa zdjęcia Dawida)



Zdjęcie 1: Masza po II wojnie Światowej = Maria Butkiewicz



Zdjęcie 2: Masza/Maria i jej niania Maria Butkiewicz (po II wojnie Światowej)



Zdjęcie 3: Rabin Lifszyc w Suwałkach



Zdjęcie 4: Rabin Dawid Lifszyc w Suwałkach z ojcem YJakow Arie Lifszyc z matką Etel Ita Lifszyc

Załącznik 2: Zdjęcia towarzyszące tekstowi 1 - Historia Życia Maszy/Marii Feinstejn
- rodzina Marii przed II wojną Światową



Zdjęcie 5: Rodzice Maszy



Zdjęcie 6: Matka Maszy - Hannah



Zdjęcie 7: Masza z matką przed II wojną światową

Załącznik 3: Zdjęcia towarzyszące tekstowi 2 - Historia Życia Dawida Lifszyca



Zdjęcie 8: Rabin Lifszyc (z lewej) i inny mężczyzna pozują przed szafą pełną zwojów Tory, które zostały przemyczone z Suwałk.



Zdjęcie 9: Synagoga w Kalwarii przed I wojną światową

Załącznik 4: Zdjęcia towarzyszące tekstowi 3 Maria Feinstein: Po sześćdziesięciu pięciu latach i dziś

Zdjęcia zostały skopiowane z książki Moniki Odrobińskiej, *Dzieci wojny. Mali Polacy, którzy ocaleli*, Kraków 2022 . oraz ze zbiorów osobistych Marii Kowalskiej.



Zdjęcie 10: Maria Kowalska/Masza Feinstein



Zdjęcie 11: Masza/Maria Kowalska i jej izraelska rodzina (Tel Awiw, 2008)



Zdjęcie 12: Maria Kowalska/Masza i jej wnuczka Jolanta (Zielona Góra)



Zdjęcie 13: Masza/Maria w Wilnie, 2008

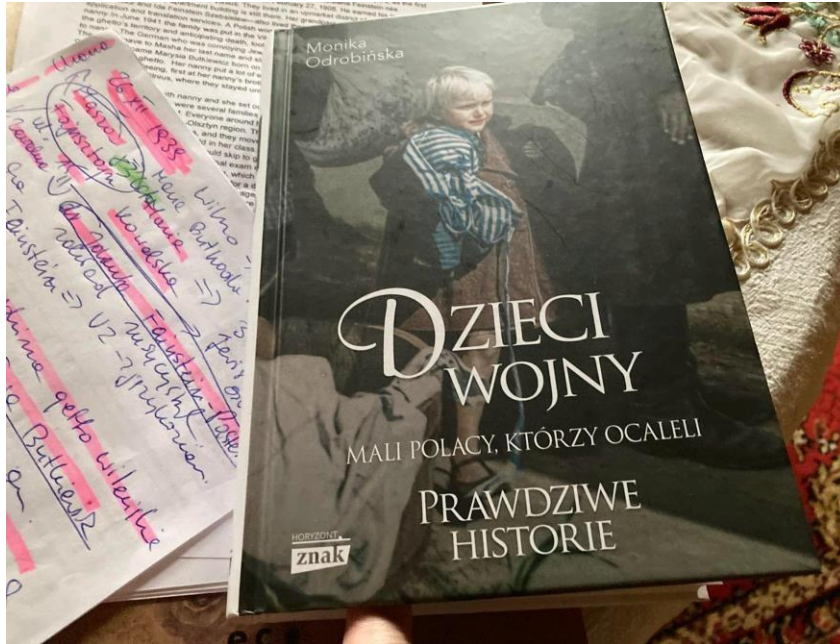


Zdjęcie 14: Masza/Maria, Ponary 2008

Zdjęcia wykonane w Zielonej Górze, 24 listopada 2022



Zdjęcie 15: Jakub Niewiński, współautor Aktywności edukacyjnej z Marią w jej domu



Zdjęcie 16: Tytuł książki ze zdjęcia: „Dzieci wojny. Mali Polacy, którzy ocalili. Historie prawdziwe” [opublikowane w 2022]

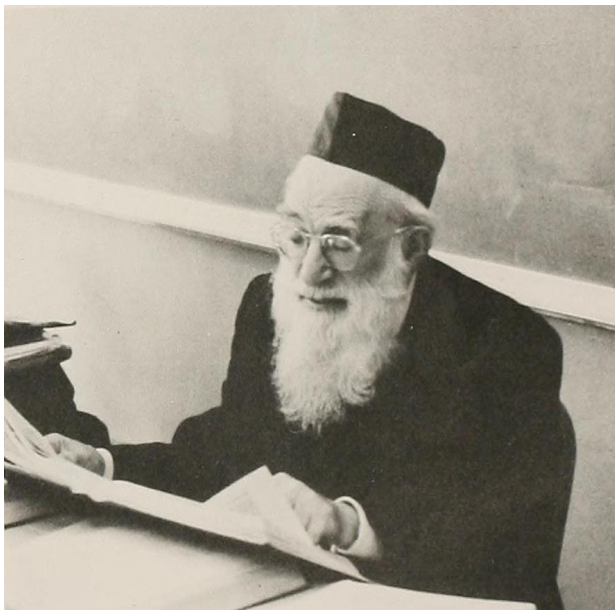


Zdjęcie 17: Tytuł artykułu w gazecie: „Mam na imię Masza. [Opublikowany w 2015 roku]

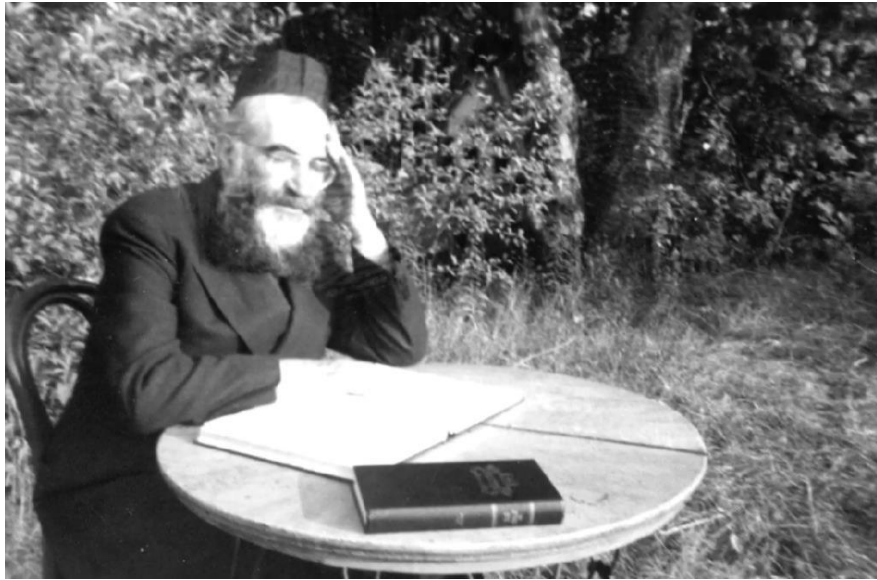


Zdjęcie 18: Masza z jedyną pamiątką po rodzicach - w rękach trzyma talerz, z którego jej rodzice jedli przed Holocaustem

Załącznik 5: Zdjęcia towarzyszące tekstowi 4 Rabin Dawid Lifszyc - Jego Życie w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej



Zdjęcie 19: Dawid Lifszyc (1906-1993) na Uniwersytecie Yeshiva w Washington Heights Masmid 1979 (praca zbiorowa).



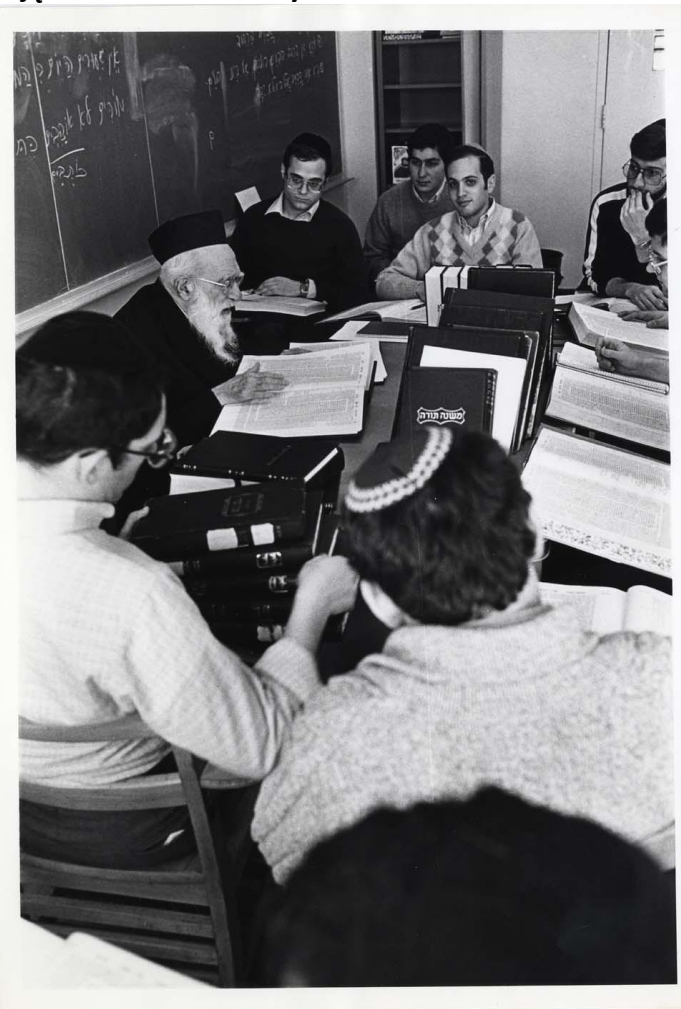
Zdjęcie 20: Dawid Lifszyc w Waszyngtonie



Zdjęcie 21: Podpisy pod zdjęciami: 1. Rav Dawid Lifszyc, Suwalker Rav, 2. Rav Mosze Shatzkes, Lomza Rav, 3. Rav Yosef Dov Soloveitchik, R „Y RIETS, 4. Rav Chaim Heller, R „Y RIETS, 5. Rabin dr Shmuel Belkin, Prezydent Uniwersytetu Yeshiva



Zdjęcie 22: Dawid Lifszyc z uczniami



Zdjęcie 23: Dawid Lifszyc na Uniwersytecie Yeshiva



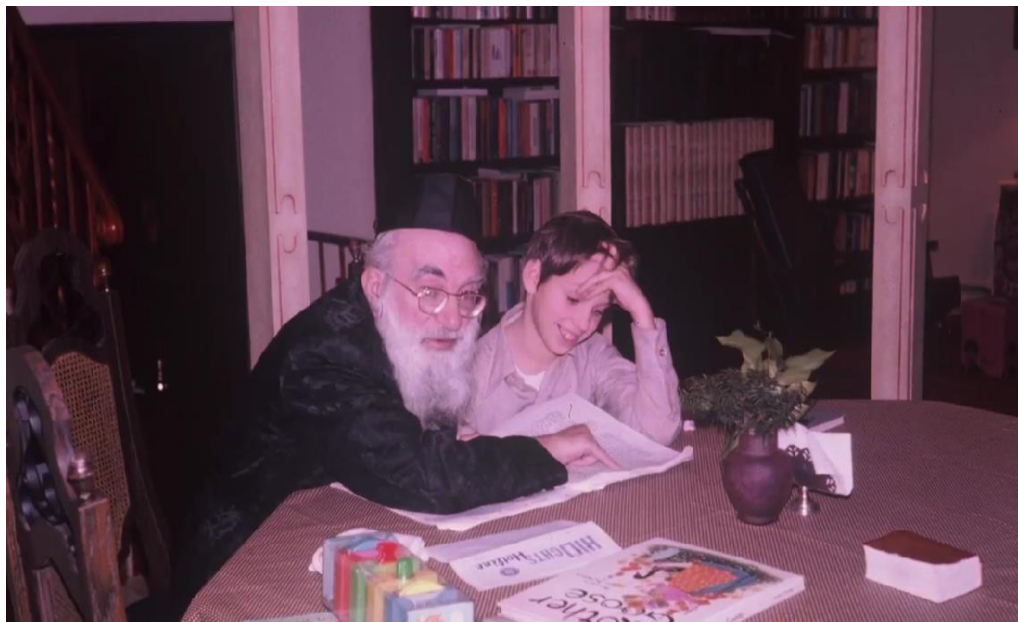
Zdjęcie 24: Dawid Lifszyc z uczniami



Zdjęcie 25: Rodzina rabina Lifszycyca



Zdjęcie 26: Rabin Lifszyc z wnukiem



Zdjęcie 27: Rabin Lifszyc z wnukiem



Zdjęcie 28: Dawid Lifszyc z żoną



Zdjęcie 29: Pozostałości zwoju Tory z synagogi w Kalwarii. Prawdopodobnie z Suwałk

Bibliografia

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/oral-history/dorotka-dora-goldstein-roth-describes-conditions-in-the-vilna-ghetto>

<https://zapispamieci.pl/en/maria-kowalska/>

<https://plus.gazetalubuska.pl/sztafeta-pokolen-czyli-historia-w-sercach-ukryta/ar/9909197> Monika Odrobinska, *Dzieci wojny. Mali Polacy, którzy ocaleli*, Kraków 2022.

Rav Dovid- bio.pdf (yu.edu);

Rabbi Lifszyc (left) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum (ushmm.org);

Ated Bio.pdf (yu.edu);

av For Life, Rebbi Forever – Mishpacha Magazine

(1154) Rav David Lifshitz Reading Portions of the Pesach Haggadah - YouTube

Rabbi Dovid Lifshitz, 86, Scholar Of Talmud at Yeshiva University - The New York Times (nytimes.com)

Masmid, 1979 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive

Rav For Life, Rebbi Forever – Mishpacha Magazine [\(1\) Facebook](#)

[Rabbi Dovid Lifshitz | Flickr](#) Rav Dovid- bio.pdf (yu.edu);

[Rabbi Lifszyc \(left\) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum \(ushmm.org\);](#)

[Ated Bio.pdf \(yu.edu\); Rav For Life, Rebbi Forever – Mishpacha Magazine](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names \(yadvashem.org\)](#)

[Photo Details \(yadvashem.org\)](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names - Record Details \(yadvashem.org\)](#)

[Photo Details \(yadvashem.org\)](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names - Record Details \(yadvashem.org\)](#)